

Vallási inkluzivizmus vagy kikényszerített asszimiláció?

A többségi vallás és a szikh különállási törekvések ütközése:
alkotmány, kaszt és politika a modern Indiában

Radnóti Alice

A hinduizmus ismert doktrinális befogadóképességéről. Maga a *hindu** megjelölés nem egy szigorúan definiálható vallást jelent, inkább egy civilizációt. A hinduizmus mint rögzített keretek között működő vallás viszonylag modern fogalom. Hitrendszere rendkívül rugalmas: egyszerre fér meg benne a falusi „bálványimádás” és a bonyolult filozófiájú monoteizmus, a hindu istenek és a világvallások prófétáinak és istenének egyidejű tisztelete. Egy hindunak természetes, hogy a Buddhát, Allahot vagy Jézus Krisztust beépíti hitvilágába, az azonban nem, hogy bármelyikük vallásos tisztelete kizárólagosan történjen. Az identitás meghatározására Indiában sokkal fontosabb a kaszt-hovatartozás. A hindu civilizációban a társadalmi rendszer az, ami merev: a kasztrendszer behatárolja az egyén foglalkozását, lehetőségeit, társadalmi érintkezési formáit, és szinte lehetetlen belőle kilépni.

Amit a hinduk toleranciának és inkluzivizmusnak fognak fel, azt más vallások követői esetleg erőszakos asszimilációként élik meg. A szigorúan monoteista, kezdetből önálló vallásként induló szikh vallási közösség tagjai különösen érzékenyek minden vélt vagy valós asszimilációs kísérletre, hiszen vallási identitásukra a beolvasás valós fenyegetést jelent. A tanulmány ezt a konfliktust mutatja be, és arra keresi a választ, mi köze van a kasztokhoz és a politikához?

Az indiai Alkotmány: „a szikhek hinduk”

Egy idei sajtóhír arról tudósított, hogy az indiai köztársaság 65. évi ünnepén szikh szervezetek demonstrációt szerveztek. A tiltakozás oka az volt, hogy az indiai alkotmány a szikheket a hinduk egyik „szekciójaként” listázza, megtagadva tőlük a vallási önmeghatározás lehetőségét és az önálló szikh magánjog megalkotását, amellyel egyébként más vallási közösségek élhetnek.¹

* A kötet, ill. a sorozat általános helyesírási elveihez alkalmazkodva az általam helyesebbnek tartott átírást egyes szavakban (pl. gurú, hindú, maharádzsa) a szokott magyar szóalakkal helyettesíttem.

¹ Parmjit SINGH: „Indian Constitution Has Failed the Sikhs. Dal Khalsa to Observe Republic Day as Betrayal Day”, *Sikh Siyasat News* (2014. január 17.) sikhsiyasat.net/2014/01/17/indian-constitution-has-failed-the-sikhs-dal-khalsa-to-observe-republic-day-as-betrayal-day/ (letöltés: 2014. január 18.)

Ez a fajta demonstráció nem újdonság: az alkotmány 25. cikkelye ellen a szikh politikai pártok azóta tiltakoznak, mióta az alaptörvényt megfogalmazták. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés először India függetlenné válásának idején, 1946 decemberében ült össze, néhány hónappal a brit gyarmat függetlenné válása, India és Pakisztán megalakulása előtt; az Alkotmányt 1950. január 26-án fogadták el.² A lelkiismereti és vallásszabadságról szóló, sokat vitatott cikkely szerint a hinduk „valamennyi osztályába és szekciójába” beletartoznak a szikhek, a dzsainák és a buddhisták is.³

Szikh politikai vezetők már kezdettől tiltakoztak az ellen, hogy a szikheket a hindu jogi kategória alatt listázzák. Az 1980-as évek elején a szikh politikai párt, az *Akálí Dal* tömeges megmozdulásain gyakorta égették az alkotmányt (noha egyes híradásokkal ellentétben mindig csupán a vonatkozó cikkely gépelt változata került tűzre, nem az egész alkotmány).⁴ Bhimrao Ambedkar, az akkori igazságügyi miniszter 1951-ben vezette be a *Hindu Code Bill* nevű törvényt. Sardar Hukum Singh szikh politikus erre így reagált: „Gyanús kísérlet a hinduk részéről, hogy beszippantsák a szikheket”. Ambedkar úgy válaszolt: a hindu törvény alkalmazása a szikhekre, buddhistákra és dzsainákra történelmi fejlődés következménye, és társadalmi szempontból ma már túl késő lenne tiltakozni ellene. Amikor például a Buddha eltávolodott a védikus bráhmanoktól, ő csupán vallási alapon tette ezt, ám a hindu jogrendszert érintetlenül hagyta. Nem javasolt külön jogot a követőinek. Ugyanez a helyzet *Mahávir*-ral, a dzsainák prófétájával és a szikh gurukkal. A VIII. századtól hódító muszlimok a „pogányokat”, vagyis minden nem-muszlimot hindunak definiáltak, a brit gyarmatosítók pedig ezt a szemléletet vették át, akárcsak a függetlenné váló, modern indiai állam. 1830-tól a szikhek a hindu törvények alá tartoznak.⁵

Sokan a szekuláris demokrácia deficitjét látják abban, hogy az indiai alkotmány a személyi (a családi és vagyoni) jogot vallási alapon különíti el. A muszlimokra, a keresztényekre és a párszokra külön családjog vonatkozik, folytatva ezzel azt a — gyarmati korszakból itt maradt — hagyományt, amely a különböző vallásoknak autonómiát biztosít. A hindu családjog is egyike ezeknek.

Miért nem tiltakoznak a buddhisták a szikhekhez hasonlóan?

Miért támogatta az érinthetetlenek soraiból származó, buddhista Ambedkar ezt a rendszert? És miért nem tiltakoznak ellene máig a buddhisták? Azért, mert a hindu

² „Sikhism. A World Religion Anomaly in Constitution Needs to Be Rectified”, *Panthic* (2010. január 18.) panthic.org/articles/5204 (letöltés: 2013. szeptember 28.)

³ *The Constitution of India*. Universal Book Traders, Delhi 1993. 41.

⁴ A. R. DARSHI: *The Gallant Defender*. B. Chattra Singh Jiwan Singh, Amritszár 1999; online (2005): sikhisyasat.net/wp-content/uploads/The-Gallant-Defender-Sant-Jarnail-Singh-Bhindranwale.pdf

⁵ Dhananjay KEER: *Dr. Ambedkar. Life and Mission*. Popular Prakashan, Bombay 1971³, utánnymás: 2005. 427.

jogi kategória lehetővé tette az érinthetetlen⁶ tömegeknek a pozitív diszkrimináció előnyeinek igénybe vételét. Miután a kasztrendszer a hinduizmushoz kötődik, aki más vallásra tér át, elveszíti hindu mivoltát, ezzel elméletileg a kasztját is. A független India jogrendszere ezért csupán hinduknak tartja fenn a kaszt alapon járó kvótákat az állami hivatalokban és oktatási intézményekben. Annak ellenére, hogy az érinthetetlenek a kasztrendszerből menekülve, részben politikai agitáció hatására, tömegesen választották a konverziót és váltak szikhekké, buddhistákká (és keresztényekké), hátrányos helyzetükön nem igen tudtak változtatni ezzel. Azzal, hogy az indiai jog a hinduk nagy családjába sorolta be őket, nyitva maradt számukra a kapu a rezervációk igénybevételéhez.

Az indiai alkotmány rendelkezései szerint érinthetetlen kasztok csak a hinduk, a szikhek, illetve a buddhisták között lehetnek. Ez a vallási alapú megkülönböztetés egy 1950-es elnöki rendeletre vezethető vissza, amely kimondta, hogy „a hindutól eltérő vallást gyakorló egyén nem lehet a bejegyzett kasztok tagja”.⁷ Egy 1956-os módosításban ugyanezeket a jogokat biztosította a szikhegeknek, majd később a neobuddhistáknak is. (A dzsainákat ebből a szempontból azért nem kell megemlíteni, mert ők általában rituálisan magas kasztokhoz tartoznak).⁸ Egyes peres esetekben a Legfelsőbb Bíróság úgy határozott, hogy ha egy bejegyzett kasztokhoz tartozó személy elhagyja a hindu közösséget, az érinthetetlen státusza is megszűnik, és elveszíti az ezzel együtt járó előnyöket.⁹

A muszlimok és keresztények rendszeresen azzal vádolják az indiai politikai vezetést, hogy ezekkel a rendelkezésekkel, megtagadva a más vallási közösségek hátrányos helyzetű tagjaitól az azonos jogokat, az alacsony státuszú hinduk áttérését akarják megakadályozni.¹⁰

2006-ban a muszlimok helyzetét vizsgáló Sachar-bizottság jelentése rámutatott, hogy az indiai bejegyzett kasztok és törzsek tagjai nem csupán a hinduk közül kerülnek ki. A szikhekkal kapcsolatban megállapították, hogy a szikh populáció több mint fele érinthetetlen vagy az egyéb hátrányos helyzetű kasztok (OBC) csoportjába tartozik.¹¹

⁶ Az indiai érinthetetlenek alkotmányos megjelölése: „bejegyzett kasztok” (Scheduled Castes - SC), saját magukat *dalit*-oknak nevezik. Mindhárom terminus ugyanazon társadalmi csoportot jelöli.

⁷ *The Constitution (Scheduled Castes) Order*, 1950. lawmin.nic.in/ld/subord/rule3a.htm (letöltés: 2014. szeptember 29.)

⁸ M. G. CHITKARA: *Hindutva Parivar* APH Publishing Corporation, New Delhi 2003. 49–50. — *The Constitution (Scheduled Castes) Orders (Amendment) Act, 1990. Scheduled Castes and Scheduled Tribes Introduction, Government of India 2.* — censusindia.gov.in/Tables_Published/SCST/Introduction.pdf (letöltés: 2014. szeptember 28.)

⁹ Tahir MAHMOOD: „Are All Tribals Hindus?”, *Hindustan Times* (1999. január 28.) indowindow.com/sad/article.php?child=28&article=25 (letöltés: 2014. szeptember 28.)

¹⁰ CHITKARA (8. jz.) 52.

¹¹ *Complete Sachar Minority Report* (teljes címe: *Social, Economic and Educational Status of the Muslim Community of India Prime Minister's High Level Committee Cabinet Secretariat Government*

Egyesek örülnének, ha a szikhek által kifogásolt státuszt megkaphatnák. Amikor a *Rámakrisna Misszió* nevű vallási csoport a bíróságon egy hindutól eltérő vallási kisebbségként akarta bejegyeztetni magát, hogy ezzel megszerezze a vallási kisebbségeknek járó jogokat, nyilvánvalóvá tették, hogy azt nem bánják, ha jogilag (a családi- és vagyoni jogot tekintve) továbbra is hindukként kezelik őket. Magukra szigorúan vallási értelemben nem-hindukként tekintettek, de tágabb, civilizációs értelemben elfogadták a hindu státuszt, mivel érdekeiket ez szolgálta.¹²

A szikhek mégis tiltakoznak a hinduba mint tág fogalomba foglalásuk ellen, mivel látnak más jeleket is az őket asszimilálni kívánó törekvésekre.

Visszalépésnek tekintették például, amikor az 1955-ben létrehozott hindu házassági törvény hatáskörébe sorolták őket. A törvényben — hasonlóan az alkotmány szövegéhez — név szerint említik meg a szikheket, de kizárják a muszlimokat, a keresztényeket, a párszokat és a zsidókat, akikre saját családjogi törvény vonatkozik.¹³ A szikhek azért tiltakoztak a törvény ellen, mert a brit korszakban már 1909-ben megalkották saját házassági törvényüket (*Anand Marriage Act*), amely lehetővé tette, hogy saját rítusaik szerinti házasságukat érvényesnek tekintsék. Csupán 2012-ben érték el, hogy ez a házassági törvény újra legálissá váljon, ám ez nem érinti az alkotmány 25. cikkelyét.¹⁴

A szikh vallás legnagyobb kihívása: a szinkretizmus

Rendszeresen vita folyik arról, hogy Indiát lehet-e hindu nemzetnek tekinteni, ahogyan azt a hindu politikai pártok javasolják.¹⁵ Amikor RSS-¹⁶aktivisták azt hirdették, hogy a szikhek tulajdonképpen hinduk, egy szikh radikális egyenesen azt javasolta, hogy a *langar*-ban¹⁷ szolgáljanak fel a hinduknak tiltott marhahúst.¹⁸ Ennek a sar-

of India, 2006. november 7. minorityaffairs.gov.in/sites/upload_files/moma/files/pdfs/sachar_comm.pdf (letöltés: 2014. október 2.)

¹² Sivaya SUBRAMUNIYASWAMI: *Dancing with Siva — Hinduism's Contemporary Catechism*. Himalayan Academy, Delhi 1993. 686.

¹³ *The Hindu Marriage Act*, 1955 http://bokakhat.gov.in/pdf/The_hindu_marriage_act.pdf (letöltés: 2014. október 2.)

¹⁴ „Bill to Amend Anand Marriage Act Introduced”, *Hindustan Times*, 2012. május 8. hindustan-times.com/punjab/chandigarh/bill-to-amend-anand-marriage-act-introduced/article1-852440.aspx (letöltés: 2012. május 9.)

¹⁵ „Mohan Bhagwat Does It Again, Calls India a Hindu State”, *India Tv* (2014. augusztus 18.) indiatvnews.com/politics/national/rss-chief-mohan-bhagwat-india-hindu-state-hindutva-identity-19580.html (letöltés: 2014. augusztus 20.)

¹⁶ RSS: Rashtriya Swayamsevak Sangh (ejtsd: rástrija szvajamszévák szangh) nevű társadalmi-politikai mozgalom, hindu nacionalista pártok háttérszervezete.

¹⁷ A szikh templomhoz, a gurdvárához tartozó közösségi konyha.

¹⁸ A szikhek étkezési előírásairól és a langar szerepéről bővebben ld. RADNÓTI Alice: „Közösségi étkezés a szikh vallásban. A langar doktrinális és társadalmi vonatkozásai”, in DÉRI Balázs (szerk.): *Convivium. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 2012. november 6–7-én*

kalatos hindu tabunak a megszegésével akarta demonstrálni vallása különállását.¹⁹ Hindu és szikh szervezetek, személyek is állandóan napirenden tartják a „hinduk-e a szikhek” kérdését, olyannyira, hogy az RSS megpróbált „történelmi bizonyítékokat” hozni állításuk bizonyítására, míg számos, szikhek által üzemeltetett blog próbál ezekkel az állításokkal vitatkozni.²⁰

Egyes történészek azon a véleményen vannak, hogy a szikh tradíció mindig is sokszínű volt, és a XVIII. században elterjedő, mára uralkodóvá váló *Khálszá*-irányzat²¹ csupán egy volt a sok közül.²²

Pandzsáb hozzácsatolása a britek gyarmatbirodalmához 1849-ben kettős hatással járt a szikhekre nézve. A gyarmatosítók India népeit meghatározott kategóriákba sorolták, és ebben a rendszerben a szikhek a „harcos népek” soraiban kaptak helyet. Különösen az 1857–1858-as szipojlázadás után nagy számban alkalmaztak szikh katonákat, akiket megbízhatónak tartottak. A szikh alakulatok tagjainál a britek ragaszkodtak ahhoz, hogy a katona a *Khálszá*-identitást tegye magáévá.

A hadseregen kívül azonban a szikh közösség igen heterogén volt, és azok köreiből is erjedés indult be, akik addig betartották a szigorú vallási szabályokat: egyre többen fordultak el a *Khálszá*-tól, a hindukhoz hasonlóan istenek képmásait tisztelték, és a szikheknek egyre kevésbé lehetett megkülönböztetni a hindu lakosságtól. Nemcsak hogy nem viselték az öt külső szimbólumot és nyírták a hajukat, valamint borotválkoztak, de — a *guruk* határozott utasítása ellenére —, sokan nem is tekintették hitüket a hinduizmustól különálló vallásnak.

A britek maguk is észrevették, hogy a *Khálszá* közössége hanyatlásnak indult Pandzsábban. A pandzsábi brit kormány 1855–1856-os évi jelentésében a következő észrevételt tette: „... a szikh törzs rohamosan veszíti létszámát. A modern szikhizmus nem több, mint politikai szövetség (kizárólag a hindu lakosság köreiből toborozva híveit), amelyhez lehet csatlakozni, vagy el lehet azt hagyni, a pillanatnyi érdekeknek megfelelően. Az egyén nem születik szikhnek, ahogy muszlimnak vagy hindunak születni kell: a szikh vallást beavatási szertartással lehet felvenni. Most, hogy a szikh nemzet közössége felbomlóban van, az emberek többé már nem veszik fel a szikh vallást, hanem egyre többen visszatérnek a hinduizmushoz. Ez a nyilvánvaló oka annak a statisztikai ténynek, amit egyébként elég nehéz lenne elhinni.”²³

---

tartott vallástudományi konferencia előadásai. ELTE BTK Vallástudományi Központ, Budapest 2013. (AFION Könyvek II) 165–173.

¹⁹ Dwijendra Narayan JHA: *The Myth of the Holy Cow.* Verso, London 2004². 21.

²⁰ „RSS: The 25 Point Strategy to Destroy Sikhism”, *The Sikh Archives* (2012. március 6.) sikharchives.com/?p=11168 (letöltés: 2014. szeptember 30.)

²¹ A *Khálszá*-identitás a Gurú Góbind Szingh által bevezetett kódex követését jelenti, amely külső megjelenésben az 5 K, többek közt szakáll és a turbán alá kötött, vágatlan haj viselését foglalta magában.

²² Harjot OBEROI: *The Construction of Religious Boundaries — Culture, Identity and Diversity in the Sikh Tradition.* Oxford University Press, Delhi, 1994.

²³ *General Report on the Administration of the Punjab Territories from 1854–55 to 1855–56 Inclusive, India.* Foreign and Political Department. John Gray, Calcutta Gazette Office, Calcutta 1856.

„Nem vagyunk hinduk”

Vallási különállásból nemzeti függetlenségi ellenállás. A *Szingh Szabhá* mozgalom és a *gurdvára* reformmozgalom

Az alábbiakban látni fogjuk, a vallási önazonosságot definiálva hogyan kapcsolódtak be a szikhek saját mozgalmukon keresztül az indiai függetlenségi mozgalomba, és hogy a szikh politizálás kezdettől templomaikhoz, a *gurdvára*-khoz kötődött, később pedig innen történt. Miközben a szikhek több alkalommal is bizonyították elkötelezettségüket a szekuláris India mellett, vallásuk központi tanítása azt mutatja, hogy a szikhizmusból hiányzik a szekuláris állam koncepciója. A szikh politika központjai mindig is a *gurdvára*-k voltak, vallásos intézményeik felépítése és működése pedig ugyancsak a vallás és politika összefonódását mutatja.²⁴

Az összindiai nacionalizmus hindu vallási reformmozgalmak formájában bontakozott ki a XIX. században. Ezek a mozgalmak sok tekintetben az európai nacionalista eszmék hatására születtek meg, amelyek Ázsiában a gyarmatosításig ismeretlenek, idegennek számítottak. Közvetlen céljuk a vallás megtisztítása volt, de újfajta tudatossággal tekintettek a közösség összetartozására is. Később belőlük nőtt ki az indiai nemzeti mozgalom. A hinduk köreiben a *Brahmo Szamádzs*, a *Dév Szamádzs*, és elsősorban az *Arja Szamádzs* társaságok hódítottak. A nyugati műveltségű muszlim értelmiség is hasonló szervezeteket hozott létre, például az *Aligarhi* mozgalmat.

Egyidőben Pandzsáb is tanúja lehetett a szikh vallási reformmozgalmak éledésének. 1873-ban a kor legprominensebb szikhjei egy konferenciát szerveztek Amritszárban, hogy tisztázzák a fennálló problémákat. A találkozón létrehozott szervezetet *Szingh Szabhá*-nak²⁵ nevezték el. Fő célkitűzésként a következőket határozták el:

- visszaállítani és népszerűsíteni az igazi szikh vallást;
- ismeretterjesztő könyveket, kiadványokat publikálni a szikh történelemmel és vallással kapcsolatban;
- előmozdítani a *gurmukhí* írással írott pandzsábi nyelv terjedését az oktatásban, valamint folyóiratok, kiadványok, irodalom publikálása révén;
- visszavezetni a megtévedt hittársakat a szikh valláshoz;
- megnyerni magas rangú brit hivatalnokok támogatását a szervezet oktatási és egyéb programjaihoz.

Rövidesen meg is kezdődött az addig elhanyagolt pandzsábi nyelv oktatása. Amritszáron kívül 1879-ben Lahórbán is megalakult a *Szingh Szabhá*.

²⁴ Gurdarshan Singh DHILLON: *Religion and Politics. A Sikh Perspective*. Guru Nanak Dev Mission, Patiala 1992.

²⁵ „Oroszlánok Társasága”. A mozgalomról részletesebben ld. Gurdarshan Singh DHILLON: *Character and Impact of the Singh Sabha Movement on the History of Punjab*. Punjabi University, Patiala 1973.

A szervezetben hamarosan szakadás következett be. Az amritszári *Szingh Szabhá*-t a konzervatív, úgynevezett *szanátana*²⁶ szikhek vezették. Ők az előkelőbb származásúak közül kerültek ki, és azt vallották, hogy a szikh vallásnak különböző irányzatai létezhetnek, és hogy a szikhek tulajdonképpen a hindu társadalom egyik csoportját képezik.

A másik, a lahóri központú csoport (szikh középrétegek, értelmiségiek voltak a tagjai) viszont ragaszkodott hozzá, hogy a szikh vallás egyetlen lehetséges formája a *Khálszá* tradíció, a maga összes szabályával, ahogyan azt a tizedik guru előírta. Nem lehet valaki egyszerre hindu és szikh. Ők *Tat Khálszá*-nak vagyis „Igazi Khálszának” nevezték magukat. Úgy gondolták, létezhetnek ugyan olyan szikhek, akik egyelőre nem képesek betartani a *Rahit*²⁷ összes előírását, de a végső cél minden szikhnek az, hogy elérje a tökéletességet és a *Khálszá* közösség tagja legyen. A borotválkozó, hajukat levágó hittársaikat ezért *szahadzsdhári*-knak, lassan haladóknak nevezték. Nézetük szerint ezek az emberek *Khálszá*-aspiránsok, és csak idő kérdése, mikor érnek meg arra, hogy elfogadják Góbind Szingh guru összes előírását. Közöttük az egyik fő vita az érinthetetlenek kérdésében volt. Míg az amritszári társaság ragaszkodott az akkoriban érvényben lévő, hindu rituáléknak megfelelő szabályhoz, amelynek értelmében a szikh érinthetetlenek a napnak csak meghatározott óráiban látogathatták a *gurdvára*-kat, a lahóriak a hitéletbeli egyenlőség elvét vallották.

A radikális *Tat Khálszá* irányzat hamarosan felülkerekedett. A pandzsábi tömegek, az érinthetetlenek is őket támogatták. Nemsokára *Szingh Szabhá* szervezetek alakultak valamennyi nagyobb településen. A legparásabb vita a *szanátana* szikhek azon állítása körül alakult ki, mely szerint a szikhek valójában a hinduizmus nagyobb családjába tartoznak. A *Tat Khálszá* először 1898-ban, *Nem vagyunk hinduk* címmel publikálta később híressé vált, egyik első vitairatát.²⁸ Hamarosan további művek követték az elsőt.

A felvilágosító, oktató reformtörekvések mellett 1909-ben sikerült elfogadtatniuk a feljebb már említett szikh házassági törvényt, amely elkülönítette ezt a ceremóniát a hindu házassági gyakorlattól.

A XVIII. század zűrzavaros és háborús időszakában, amikor a szikheknek a hegyekben és az erdőkben kellett rejtőzködniük, a *gurdvára*-k gondozását az *udászi* szekta tagjai vették át. Ők sok tekintetben a szikh vallást gyakorolták, anélkül azonban, hogy a *Khálszá* tagjai lettek volna. Nem viselték a tizedik guru által megszabott külső szimbólumokat, ezért nem fenyegette őket a helyi mogul kormány szikheket üldöző politikája, és nagy szívességet tettek a rejtőzködőknek azzal, hogy hosszú időn át fenntartották a *gurdvára*-k működését. A templomok vezetőit *mahant*-oknak nevezték.

²⁶ Szó szerinti jelentése: *örök*. Itt hagyományos, konzervatív jelent.

²⁷ *Rahit Marjádá*, a szikhek (tizedik gurujuk, Gurú Góbind Szingh által előírt) viselkedési kódexe.

²⁸ Kahn Szingh NÁBHÁ: *Ham hindú nahí*. Singh Brothers, Amritsar 2000. vidhia.com/Bhai%20Kahan%20Singh%20Nabha/Hum_Hindu_Nahin.pdf (letöltés: 2014. szeptember 26.)

Ez a helyzet nem változott akkor sem, amikor Randzsít Szingh maharadzsa létrehozta az önálló szikh államot, hogy fél évszázadra konszolidálja Pandzsáb politikai viszonyait. Az uralkodó hatalmas földterületeket adott a *gurdvára*-knak, amelyek jövedelmét a vezetők adómentesen élvezhették. A *mahant*-ok hosszú időn át végezték a templomok igazgatását, és szoros kapcsolatban maradtak a szikh közösségekkel. Több mint egy évszázados uralmuk alatt családjuk számára örökletessé tették ezt a pozíciót. Noha a szikh *guruk* mindenfajta papság létrehozását tiltották — hiszen épp a vallási hierarchiával szembeni tiltakozásként született meg ez az irányzat —, a *mahant*-ok egyre inkább hivatásos papságként működtek.

1849-től a britek vették át a terület igazgatását. Az elkövetkezendő 70 esztendő folyamán a *gurdvára* eredeti funkciója korrumpálódott, a templomokban a szikh *guru*-k által tiltott „bálványokat” helyeztek el, és hindu rituálét vezettek be. A hindu reformer szervezetek, például az *Árja Szamádzs*, valamint a keresztény missziók aktivitását látva a vallásuk megtisztítására szervezkedő, radikálisabb szikhiek saját ellenőrzésük alá kívánták vonni a *gurdvára*-kat, hogy megtisztítsák őket az idegen elemektől.

A szikhiek legfőbb szentélye, az amritszári *Arany Templom* felügyeletét Pandzsáb bekebelezése után a britek magukhoz ragadták, és egy általuk kijelölt *mahant* révén látták el. A *Szingh Szabhá* mozgalom vezetése már az 1900-as évek elején javaslatot nyújtott be, hogy a kijelölt vezetőt mozdítsák el és a britek egy szikhekből álló bizottságot állítsanak a helyére.

Az elméleti reformok után a radikálisabb szikhiek az 1920-as évektől hamarosan a tettek mezejére léptek. Az 1920-ban megalakuló *Akálí Dal*²⁹ elsődleges célja a *gurdvára*-k elfoglalása volt. Létrejött a templomaikat felügyelő, a szikhiek számára ma is legfelsőbb vallási és világi tekintélyt képviselő szervezet, a *Shiromani Gurdwara Parbandhak Committee* (SGPC). A reformmozgalom végül sikerrel járt. A brit hatóságok 1924-ben egy öttagú, szikhekből álló bizottságot jelöltek ki a *gurdvára*-k igazgatásával kapcsolatos törvénytervezet kidolgozására. A tervezetből született 1925-ben a szikh *gurdvára*-król szóló törvény, amelynek értelmében a törvény függelékében felsorolt templomok azonnal az SGPC igazgatása alá kerültek.³⁰

A *gurdvára*-reformmozgalom rövidesen britellenes mozgalommá nőtte ki magát. A templomok igazgatásának megreformálása mellett a szikh vezetők másik törekvése az volt, hogy közösségük megfelelő képviseletet érjen el a törvényhozásban, ahogyan azt más vallási közösségeknek biztosították.³¹

²⁹ Ma több frakcióra szakadt politikai párt Pandzsábbbán.

³⁰ Kashmir SINGH: *Sikh Gurdwaras Legislation (All India Perspective)*. Singh Brothers, Amritsar 1991.

³¹ A britek által bevezetett 1909-es ún. Morley–Minto-reform értelmében a muszlimok külön választókerületet kaptak. A szikh vezetők szerettek volna hasonló előnyöket szerezni a közösségüknek, ám ezeket nem kapták meg. 1919-ben az ún. Montagu–Chelmsford-reform célja az indiaiak fokozatos bevonása volt a kormányzásba. A vallásközösségek — így a szikhiek is — külön képviseletet kaptak az állami intézményekben.

A vallások szerinti arányos képviselet elve főként az indiai muszlimoknak azon féltelméből alakult ki, hogy az óriási többségben lévő hindu lakosság mellett közösségük tagjai nem jutnak megfelelő politikai képviselethez. 1940-ben a Muszlim Liga vezetője, Mohamed Ali Jinnah bejelentette Pakisztán tervét: India függetlenné válása után a muszlim többségű területekből önálló muszlim államot kell kialakítani. A szikhekre mindez sokkolóan hatott. Ők a végsőkig ellenezték India vallási alapon történő felosztását. Noha hazájuknak Pandzsáb számított, vallásuk, történelmük ide kötötte őket, a régióban sehol sem voltak abszolút többségben. A britek és az indiai vezetők elfogadták a „két nemzet” teória alapelveit,³² és hozzáálltak, hogy az érintettekkel megtárgyalják a majdani független országrészek kialakításának gyakorlati mikéntjét. Miután biztossá vált, hogy Pakisztán létrejön, a szikhek is hasonló követelésekkel álltak elő.

1947-ben a gyarmati Indiából két országot alakítottak ki: a muszlim Pakisztánt és a szekuláris Indiát, amelynek nem volt államvallása, de a hinduk képezték benne a lakosság elsősorú többségét, 80 százalékot.

A szikhek autonómiatörekvései a független Indiában

A független Indiában a szikh politikai mozgalom fő célja a pandzsábi nyelvű tagállam megalakítása, a *Pandzsábi Szúba* lett, Master Tara Singh vezetésével. Ez nem állt el-elentétben a független India új közigazgatásának alapelveivel: a nyelv mint nemzetformáló elem az európai nacionalizmusból érkezett Indiába. Amikor a függetlenségi mozgalom vezetői az ország leendő közigazgatásáról gondolkodtak, az „egy nyelv — egy tagállam” elgondolás vált fő elvvé. Az 1950-es évek folyamán India-szerte nyelvi alapon alakították ki India új közigazgatási rendszerét, a tagállamokat. Mégis, a független állam első miniszterelnöke Jawaharlal Nehru élete végéig makacsul ellenezte a pandzsábi nyelvű tagállam létrehozását, így az 1966-ig nem is valósulhatott meg.

A szikhek politikai kampányainak módszerei hasonlóak voltak a britek ellen használtakhoz. Politikai megmozdulásaikat az *Arany Templom* falai közt szervezték. A parlamenti vitákon kívül a tömegdemonstrációk eszközt is igénybe vették.

A többségi vallás uralta összindiai politikai vezetés és a szikhek szembenállása az 1980-as években fegyveres konfliktussá eszkalálódott.³³ Radikális szikh szerzők szerint az akkori események igazolták, hogy „a sokat hirdetett hindu tolerancia csak mítosz.”³⁴ Egy évtizeddel később a helyzet normalizálódott, párhuzamosan viszont elkezdődött szikh identitás erjedése is.

³² Ezen elképzelés szerint a gyarmati Indiában két nemzet létezik: egy hindu és egy muszlim nemzet.

³³ Bővebben ld. RADNÓTI ALICE: *India oroszlánjai – a szikhek*. Kelet Kiadó, Budapest 2008. (Keleti Könyvtár IV)

³⁴ „Sikhism. A World Religion Anomaly in Constitution Needs to Be Rectified”, *Panthic* (2010. január) (eredeti forrás: Saran SINGH (szerk.): *The Sikh Review*) panthic.org/articles/5204 (letöltés: 2014. szeptember 20.)

Ki számít szikhnek? Ezt a *gurdvárá*-król szóló törvény világosan megfogalmazta:³⁵ szikh az, aki hisz az egyetlen Istenben, a tíz guruban, a *Gurú Granth Száhib*-ban, és nem követ semmilyen más vallást. Ebben a definícióban tehát nem követelték meg a hívőtől, hogy mindenben kövesse a *Khálszá* utasításait, azonban el kellett vetnie a többes identitást. Nem lehetett valaki egyszerre hindu és szikh is. A törvény a szikheket világosan elkülönítette a hinduktól.

Ma a *szanátana* tradíció terjedése Indiában ismét rendkívüli mértékben jellemző. A Pandzsábben és más régiókban százsámra felbukkanó, a szikhizmust utánzó, ám hitrendszerükben és rituáléjukban szinkretikus vallási irányzatok, a *dérá*-k elsősorban az érinthetetleneket és alacsony kasztbelieket vonzzák, és a szikh orthodoxia elsődleges veszélyforrásként tekint rájuk.³⁶ Mind a hindu, mind a szekuláris pártok minden lehetséges módon támogatják őket, hiszen tagságuk komoly szavazóbázist jelent.

Felvetődhet a kérdés, vajon mennyiből állna a szikhek törekvéseinek megfelelő szellemben módosítani az alkotmányt, és a jogászok ajánlásai³⁷ ellenére miért nem tesznek erre lépéseket? A legtöbb mértéktartó indiai állampolgár véleménye szerint valójában a hinduk, a szikhek és a többi vallási közösség évszázadokon át képes volt a békés egymás mellett élésre, a modern demokrácia korában az ilyen típusú ellentétek szítása mindig politikai manőverek eredménye, többnyire választási előnyök megszerzése érdekében. Az általános vélekedés szerint ez az ellentét jóval túlmutat a hindu–szikh vallási konfliktuson. Tudatos fenntartásának politikai eredetű a motívációja, amely az ún. „szavazóbankok”³⁸ biztosítását célozza meg. Az évtizedes megoldatlanság ellenére a probléma létezik, újra és újra felvetődik, és alkotmányosan sem rendeződött a szikhek számára megnyugtatóan.

³⁵ Kashmir SINGH: *Sikh Gurdwaras Legislation (All India Perspective)*. Singh Brothers, Amritsár 1991. 47–49.

³⁶ Bővebben ld. RADNÓTI Alice: „Konverzió, kaszt és politika a mai Pandzsábben. A »dérák« és az indiai szikh orthodoxia”, in DÉRI Balázs (szerk.): *Conversio. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 2011. szeptember 22–23-án tartott vallástudományi konferencia előadásai*. ELTE BTK Vallástudományi Központ, Budapest 2013. 289–300.

³⁷ A M. N. Venkatachaliah főbíró által vezetett szakértői bizottság 2002-ben javaslatot tett az alkotmány 25. cikkelyének módosítására, ám a javaslatot azóta sem fogadták el, ld. Daljit SINGH: „Truth about Amendment to Anand Marriage Act — Achievement for Sikhs or Fraud with Sikhs”, *Sikh Siyasat News* (2012. június 9.) sikhsiyasat.net/2012/06/09/truth-about-amendment-to-anand-marriage-act-achievement-for-sikhs-or-fraud-with-sikhs/ (letöltés: 2014. szeptember 20.)

³⁸ A szavazóbankok biztosítása a hindu és a szekuláris pártok törekvése arra, hogy a többségi hindu szavazók igényeit kielégítsék. Ha elismernék a szikh vallás különállását, ezzel szavazatokat, politikai befolyást veszítenének. A mesterségesen fenntartott vallási ellentétek (indiai terminussal „kommunalizmus”) ily módon politikai érdekeket szolgálnak.